SPECIFICUL CONCEPTULUI DE TRADIȚIE ÎN CADRUL ONTOLOGIEI SOCIALE ÎN POSTMODERNITATE

Doina DAVID şi Călin FLOREA

Abstract

A humanistic approach of the phenomenon of social change and of the technologic impact on it, presupposes a clear cut delineation of the individual's role in society by a thorough canvassing of the individuals' interrelations. An individual cannot be represented as isolated but as creating and entering a system of relations that are determined by certain productive forces which generate a structure that is proper for each social system on each stage of its social development. Perception and analysis of each individual according to such coordinates is helpful to our analysis in that change perception should start from the individual towards society, since it is the individual that cumulates all prerogatives through which social development is galvanized. Our conclusions are based on a study performed from the perspective of an interdisciplinary approach of the social.

Cultura tradiţională la nivelul fiecărui popor s-a constituit pe raporturi intime proprii bazate pe norme de viaţă proprii, pe anumite calităţi morale, pe un bogat sistem de obiceiuri şi elemente culturale distincte de mare profunzime, toate legate în cazul culturii noastre tradiţionale de aspectele existenţei umane în ipostazele sale esenţiale: naştere, tinereţe, căsătorie, maturitate şi moarte. Descoperim în cultura noastră tradiţională o necontenită strădanie a omului de a crea un univers de semne şi simboluri, structuri prin care "lumea" poate să-i devină mai accesibilă, strădanie finalizată continuu din dorinţa de reîntemeiere a experienţei de viaţă, de utilizare a praxisului pentru a asigura eficienţă demersurilor sale în raportul activ cu natura, pentru a domina necunoscutul din lume şi pentru a pătrunde în complexitatea acesteia. Studierea tuturor acestor aspecte impune din partea noastră câteva delimitări conceptuale:

1. **Conceptul de tradiţie în genere,** în limba latină tradiţie înseamnă transmitere, în timp a dobândit un caracter mai larg ce cuprinde: valori culturale, trecut istoric al cărui amintire este vie în memoria colectivităţii.
2. **Conceptul de tradiţie în particular,** poate fi caracterizat ca fenomen psiho-social, multiplu, dinamic, ce asigură participarea la un sistem specific de valori materiale şi spirituale, ce au o relativă stabilitate.
3. **Tradiţia ca şi continuitate,** la noi la români continuitatea culturală este un fenomen aproape natural firesc: *"tot atât de firesc şi natural ca şi continuarea, azi, a unui lucru pe care l-ai întrerupt ieri la venirea serii"*[1]. Doar prin aceste aspecte şi putem concluziona că spiritul tradiţional românesc este unul căruia i se potriveşte formula ce aparţine lui Ovidiu Papadima, tradiţia nu este doar un mod de a gândi al ţăranului român, este şi un fel de a trăi. *"Ea nu se organizează în adevăruri abstracte, ci în închipuiri de viaţă şi pentru viaţă. De aceea e o ordine etică în adâncul ei şi estetică în expresiile sale. Poate fi astfel, fiind că nu e doar o ordine etică de viaţă, ci în acelaşi timp o ordine creştină, adică puternic orientată spre transcendent. Dar creştinismul său este ortodoxie, şi ortodoxia sa e românească. În consecinţă, nu va căuta deloc să-l despartă pe om de trupul lui, de viaţă, de pământ"*[2]. Prin tradiţie putem surprinde totalitatea umană, simultan, în unicitatea şi infinita sa diversitate.

BDD-A23780 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:20 UTC)

4. **Tradiţia ca permanenţă,** ca sursă de viaţă prelungeşte experienţa umanităţii, îi conferă durată, acţiune, implicare, permanenţă în sistemul valorilor. Nu putem considera că de o parte există tradiţia şi de cealaltă parte inovaţia, modernul; doar privind cele două planuri în interferenţă putem delimita potenţialitatea tradiţiei româneşti ca "matrice stilistică" în "spaţiul mioritic", formulă blagiană cunoscută în ce priveşte destinul istoriei culturale româneşti. Tradiţia incumbă "natura umană" ce nu este determinată de constituţia sa biologică şi psihică în mod rigid, dar se modelează continuu prin valorile culturale ce sunt interiorizate individualizat, şi exprimă idealuri ce aparţin unei colectivităţi distincte, idealuri ce pot deveni permanenţă.
5. **Tradiţia ca specific prin nuanţă,** despre specificul spiritualităţii româneşti s-a spus şi s-a scris mult, însă poate limbajul, verbul, cuvântul, nuanţele acesteia sunt esenţiale în exprimarea valorii creative a limbajului ca mijloc de comunicare. Noica[3] considera că putem recompune viziunea lumii româneşti pornind doar de la câteva cuvinte: sinele, sinea, rost, întru, rostirea, firea, doar câteva prin care descoperim un mod specific de a trăi şi a gândi al poporului român. Tot Noica a investit câteva cuvinte româneşti cu potenţialitatea de a *"intra în însăşi substanţa culturii majore…, cu ele putem spune ceva nou lumii, din lăuntrul ei"*[4]. Astfel cuvintele cu nuanţe de înţelesuri pot fi oricând argumente ce vin în sprijinul conceptului sus menţionat.
6. **Tradiţia ca autentică phaideia,** acest concept după părerea noastră poate fi forma accesibilă universului nostru cultural, în care tradiţia poate fi sesizată ca o prezenţă copleşitoare sub aspect valoric simbolic, cu multiple funcţii cognitive şi modelatoare asupra umanului. Acestea reunite în coduri simbolice, morale, etice, estetice exprimă un univers ontologic ce vine din "veac" şi se îndreaptă spre veşnicie. Modul cel mai elocvent ce exprimă tradiţia unui popor este dat de creaţiile anonime ce evidenţiază ontosul tradiţional în formă esenţializată. Acestea sunt: miturile, legendele, baladele, doinele, basmele, proverbele, ghicitorile, datinile sau practicile ritualice[5].

Datele statistice pot spune foarte mult sau foarte puţin despre fondul valoric al unei culturi şi al unui popor, însă ele însumează aspecte multiple din punct de vedere valoric şi estetic prin care spiritul îşi dobândeşte deplina întemeiere, pornind de la ordinea primară a lumii. Aceste creaţii tradiţionale se pot constitui în puncte cardinale, aproape unic – fundamentale ce definesc originea şi direcţia "vectorului" tradiţie.

7. **Tradiţia ca principiu unic şi multiplu,** este greu de spus dacă în cultura unui popor există raporturi de subordonare sau supraordonare valorică, dar putem considera că există fuziune a "opuselor", a aspectelor arhaice, tradiţionale, moderne şi postmoderne. Aceste aspecte s-au constituit involuntar prin "transmitere" valorică ce descinde de la nivelul lumii arhaice unde există o sinteză semiotică împlinită prin "virtuţile" sacrului, continuată la nivelul "matricii semiotice", ce incumbă instituire pragmatică, scenarii biblice, elemente cosmice ce sugerează cosmogonia şi cosmogeneza, cât şi umanul inclus naturii şi cosmosului. Aceste două paliere unul arhaic şi celălalt tradiţional la care se adaugă cel al modernităţii şi al postmodernităţii, valorifică, revalorifică, semnifică şi resemnifică, creează şi re(creează), fără a lua locul palierelor anterioare şi fără a le nega, toate regăsite în conţinutul cultural actual.

BDD-A23780 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:20 UTC)

Cultura în genere cuprinde triunghiul semiotic (arhaic → tradiţie → modern) ca expresie a unului şi multiplului, ca valoare păstrată şi redimensionată, chiar multiplicată creator păstrând filonul de re(potenţial) valoric. Aceste aspecte în timp se comprimă simbolic, declanşează coduri simbolice ce au existat în afara istoriei şi în istorie, ce propun irevocabil re(lecturarea) lor. Acest proces implică din partea noastră scenarii intuitive, semiotico-hermeneutice, logico-mentale prin care putem descoperi variante relaţionale şi interpretative ale semnelor şi simbolurilor ca formule de rezonanţă şi coerenţă pentru cultura tradiţională.

Tradiţia românească se prezintă ca aparţinând aceleiaşi istorii, prin concentrare pe "esenţe", pe "valori", ce au calitatea de verb ontologic, ce exprimă identitatea, condiţie a raţionalităţii lumii, şi arată "distanţa" temporală şi valorică ce ne desparte de trecut.

Înainte de a intra în analiza conceptelor cu care operăm în această lucrare, considerăm necesară şi delimitarea metodei utilizate de noi în scopul realizării unui studiu fundamentat metodologic. Metoda noastră a îmbinat abordarea teoretică cu exemplificarea concretă prin elemente de folclor, izvoare oferite de ţărani, elemente de gândire, limbaj, practici tradiţionale, convingeri creştine, toate reprezentând aspecte pe care dacă prin analiză le-am subscrie metodei promovate de Vasile Pârvan (fără a avea curajul şi pretenţia de a ne apropia valoric de ea); formula noastră metodică am putea să o rezumăm la o înţelegere bazată pe: *"interpretarea din punct de vedere al limbii, al timpului şi locului de producere, precum şi al individualităţii lor; "combinaţia" datelor după loc, timp … apelul la "fantezie" şi "filosofie" în înţelegerea condiţiunilor generale; şi prezentarea rezultatelor astfel obţinute"*[6].

Chiar dacă această metodă este propusă istoriei, ea în unele articulaţii poate fi viabilă şi în analiza noastră.

De ce **satul tradiţional**, ca element de analiză? Tocmai pentru că noi considerăm că satul este dincolo de imaginea ce exprimă tradiţionalul, etnicul, primarul-archetipal, este şi "vocaţie", creuzetul în care s-a cristalizat destinul istoric al unui popor[7]. Orice popor presupune o devenire istorică, aceasta poate fi lentă sau ritmată[8], dar indiferent de ritm cuprinde tradiţia, aceea care incubă acele elemente umane cărora Blaga le acordă sub forma metaforică, "vârsta adoptivă"[9] a creatorului: *" sub ale cărei auspicii ei creează ca sub înrâurirea unei atotputernice zodii"*[10].

Chiar dacă timpul istoric a modificat configuraţia satului românesc tradiţional, în esenţă structurile sunt aceleaşi: *" aşezat oarecum în jurul bisericii şi al cimitirului, adică în jurul lui Dumnezeu şi al morţilor"*[11]. Satul analizat de noi este în mare parte subscris acestei delimitări. Aici regăsim **tradiţia**, cel de-al doilea concept analizat de noi anterior. Concept ce nu este privit doar pur uzual, mai ales cu un accent puternic regăsit în latura spirituală[12], ce implică un oarecare conservatorism dar şi deschidere spre nou, ce are o acţiune asupra prezentului dar şi asupra viitorului, la nivel valoric, creaţional actual unde domeniului valabilităţii pure i se substituie existenţialitatea care coboară idealul în devenire şi concret-imediat fără a-l oculta.

Experienţa dovedeşte că tradiţia este *"condiţie a progresului cultural"*[13], cu distincţia că există un fond valoric al acesteia mai puţin pregnant, dar şi un fond viu-creator-valoric:

BDD-A23780 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:20 UTC)

"simbolizând sensul ei creator, capacitatea de a fi mai mult decât o continuitate, capaciatea de a fi sinteză, de a fi afirmare a unor noi valori"[14].

Aceste accente dorim să le analizăm; tradiţia ca depozitar de valori, model, dar nu model limită, imagine reprezentativă valoric dar nu inertă, tradiţie-vie, ca impuls în devenirea istorică viitoare. Tradiţia românească este atunci când implică viziunea românească asupra lumii: *"…nu unică substanţă ce poate fi universală – ci nuanţele ei, mai ales echilibrul în care se îmbină aceste nuanţe, aspectul sub care trăiesc toate organic"*[15], ce vizează situarea omului tradiţional într-o anume existenţă, Univers, lume vie, istorie şi cultură.

Tradiţia se leagă organic de conceptul de **creaţie**, al treilea element ce urmează a fi prezentat în analiza noastră. Creaţia culturală oferă omului tradiţional demnitate şi este: *"ocazie de afirmare a personalităţii"*[16]. Analiza realizată în cultura românească, legată de creaţie este diversă[17]. Creaţia privită ca fenomen complex, unitar, dar şi divers implică şi treapta şi nivelul psihic, logic şi abstract[18]. În cazul creaţiei de valori culturale, la nivelul culturii tradiţionale româneşti există o constantă ce conferă o anumită specificitate acesteia: **substratul omogen** al culturii, ce se defineşte prin toate valorile create în diverse momente istorice ce s-au acordat prea bine afirmaţiei populare " a fi în veac", ce funcţionează şi la nivelul creaţiei semnificând "ceva" trecător ca fenomen, etern ca sens[19]. Doar raportându-ne la aceste aspecte putem înţelege de ce suntem aşa cum suntem, cum am ajuns să fim aşa, răspunsul îl putem găsi în analiza complementară de corelare a opuselor: unitate şi diversitate, trecut, prezent şi viitor, astfel treptat diferenţierile se estompează şi descoperim adevărata unitate a omului în diversitatea necesară a vieţii, culturii şi istoriei.

BIBLIOGRAFIE

1. Chaunu Pierre - *Civilizaţia Europei în secolul luminilor*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1986.
2. Chomsky Noam – *Language and Mind*, Horcourt Broce Jovanivich, New-York, 1968.
3. Cheţan Octavian, Sommer Radu – *Dicţionar de filosofie*, Editura Politică, Bucureşti, 1978.
4. Chevallier Jean, Gheerbrant Alain - *Dicţionar de simboluri*, Vol.I, Editura Artemis, Bucureşti, 1995.
5. Ciopraga Constantin - *Misterul şi fascinaţia tiparelor originare*, Editura Univers, Bucureşti, 1981.
6. Coman Mihai – *Mitologie populară românească*, vol. I, Editura Minerva, Bucureşti, 1986.
7. Comşa Eugen şi Răuţ Octavian – *Figurine antropomorfe apaţinând culturii Vinča descoperite la Zorleţu Mare*, în SCIV, IV, 20, 1969.

NOTE:

[1] Ion Diculescu, *Cultură şi culturi,* în, "Ethos", an II, nr. 1-2, 1945, p. 92.
[2] Ovidiu Papadima, *O viziune românească a lumii*, Ed. Saeculum. I. O.. Bucureşti, 1995, p. 9.
[3] A se vedea, C-tin. Noica, *Rostirea filosofică românească,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, p. 149.
[4] Idem, *Creaţie şi frumos în rostirea românească,* Ed. Eminescu, Bucureşti, 1973, p. 95.
[5]Este semnificativ în acest sens numărul impresionant de diversităţi şi specii ale folclorului românesc înregistrate în cataloage, arhive, volume de culegeri. Sunt înregistrate peste 5000 de legende, 3029 tipuri de anecdote, circulând în 10442 de variante; pentru baladă s-au înregistrat peste 355 de subiecte, numai Miorița are peste

BDD-A23780 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:20 UTC)

1000 de variante. Numărul proverbelor este de peste 40000 iar cel al subiectelor epice este de 401. Apud, G. Muntean, *Interpretări şi repere*, Ed. Junimea, Iaşi, 1982; Adrian Fochi, *Cântecul epic tradiţional al românilor*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985; P. Ursachi, *Eseuri etnologice*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1986.

[6] Vasile Pârvan, *Scrieri*, Studiu introductiv şi note de Alexandru Zub, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981, p. 75.

[7] A se vedea, aspectele privind specificul tradiţiei la următorii autori: Constantin Rădulescu Motru, *Vocaţia*, Ed. II, Bucureşti, 1932; Lucian Blaga, *Fiinţa istorică*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, p. 237; Idem, *Elogiul satului românesc*, în, O. Păun şi A. Tănăsescu, (ed.), *Discursuri de recepţie la Academia Română*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1980, p. 261.

[8] A se vedea, N. Porsenna, *Interdépendace des facteurs sociaux*, Bucharest, Serge Manolesco, 1913, p. 134; Vasile Conta, *Opere filosofice*, Ed. îngrijită de Nicolae Petrescu, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, f.a., p. 185.

[9] A se vedea, Lucian Blaga, *Trilogia culturii, Geneza metaforei în sensul culturii*, Ed. Pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1969, p. 264.

[10] Ibidem.

[11] Ibidem.

[12] A se vedea, sensul conceptului de valoare în: Cheţan, Octavian, Sammer, Radu, *Dicţionar de filosofie* Ed. Politică, Bucureşti, 1978.

[13] Tudor Vianu, *Studii de filosofia culturii*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1982, p. 249-250.

[14] T. D. Stănciulescu, *op. cit*. p. 90.

[15] Ovidiu Papadima, *op. cit*. p. 9.

[16] Constantin Rădulescu Motru, *Putere sufletească*, Ed. Moldova, Iaşi, 1995, p. 142.

[17] A se vedea, analizele: Lucian Blaga, Dimitie Cantemir, O. Spengler, G. Vico, C. Levi-Strauss, B. Malinowski, M. Foucault, Umberto Eco, Iuri Lotman; abordări ce angajează dimensiunea sincronică şi structural-funcţională a universului creaţiei, atât celei tradiţionale româneşti cât şi universale.

[18] A se vedea, Lucian Blaga, *Opere, Vol. 7*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1981, p. 80, referitor la rolul naturii logice şi al fenomenelor psihice ce intervin în actul creaţiei. A se consulta şi: Ioan Frăţilă, Procesul şi structura în plan psihic, Revista de filosofie, nr. 2, 1979, p. 153;

[19] A se vedea, Elena Puha şi Vasile Cristian, *Conştiinţa istorică. Originea şi trăsăturile conştiinţei istorice româneşti*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989,p. 37.

BDD-A23780 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:20 UTC)